

6 ZÁVĚR

Předložená monografie se věnovala tématu podpory školní adaptace dětí-cizinců. Hlavním cílem bylo srovnat podporu školní adaptace dětí-cizinců v českém a norském prostředí se snahou porozumět procesu v obou zemích a odhalit oblasti, které učitelé napříč prostředími považují za klíčové pro úspěšnost tohoto procesu. Vytčený cíl byl naplněn díky provedenému komplexnímu šetření ve třech úrovních (makro, mezo, mikro) a dvou prostředích (českém a norském). Metodologický postup byl vylíčen v metodologické části textu.

Ačkoli dosavadní vývoj světového společenského dění naznačuje, že počet dětí-cizinců se u nás bude i nadále zvyšovat, výsledky provedeného šetření ukázaly, že podpora dětí-cizinců v českém vzdělávání není doposud dostatečně systémově řešena. Dokazuje to absence potřebných závazných dokumentů, kterými by se školy při vzdělávání dětí-cizinců mohly řídit. Stejně tak neexistují státní organizace, které by převzaly za nově příchozí obyvatelstvo zodpovědnost. Stávající instituce určené pro podporu škol v otázce vzdělávání dětí-cizinců, pedagogicko-psychologické poradny, nemají patřičné nástroje a prostředky na jejich podporu. Zodpovědnost za vzdělávání dětí-cizinců je tak přenesena primárně na jednotlivé školy. Ty mají poměrně velkou autonomii, což lze považovat zároveň za výhodu (školy mají velkou svobodu v organizaci struktury vzdělávání), ale současně za nevýhodu (provedení škol totiž může být náročné vyznat se v tom, kde jsou jejich limity v otázce vzdělávání dětí-cizinců, jak své nápady na podporu dětí-cizinců realizovat a kde na podporu sehnat finance a potřebný materiál, jako jsou třeba vhodné učebnice). Vyšší míra autonomie českých škol způsobuje, že se jejich situace v otázce podpory dětí-cizinců liší v závislosti na osobním přístupu vedení škol. A protože reálně v českém prostředí neexistuje žádný kontrolní aparát či systematické monitorování stavu vzdělávání dětí-cizinců, množství způsobů, jak přistoupit k jejich podpoře

školní adaptace, jde ruku v ruce s variabilitou přístupů vedení škol k cizincům. Je možné se domnívat, že vzdělávání dětí-cizinců je pro českou vzdělávací politiku tématem stále pouze okrajovým, jelikož problematika příchodu cizinců ještě není velkým společenským problémem. Aby se vzdělávání cizinců větším problémem nestalo, je potřeba věnovat se mu již nyní a pravidelně předkládat data o realitě tvůrcům vzdělávací politiky.

Text současně předložil náhled do praxe Norska, tedy státu, který se světu prezentuje jako multikulturní s pozitivním vztahem k cizincům. Norsko si klade velmi ambiciózní obecný cíl: být pro všechny obyvatele nejlepší zemí na prožití dětství. Zdá se, že mají nakročeno správným směrem, i když stále čelí řadě nelehkých výzev, jako jsou horší vzdělávací výsledky dětí-cizinců, ne zcela bezproblémová spolupráce s rodiči-cizinci, málo cizinců v mateřských školách, segregace a podobně. Za svou poměrně dlouhou tradici s přijímáním dětí-cizinců norská vzdělávací politika vyzkoušela řadu přístupů a opatření. Ne vždy byly její snahy úspěšné. Jako příklad neúspěšné podpory dětí-cizinců může sloužit několikaleté prosazování dvojazyčné výuky a podpory mateřského jazyka dětí-cizinců, které vedlo k národnostní segregaci a k odchodu norských dětí z řady škol. Důležité je si z tohoto příkladu odnést fakt, že Norsko pravidelně evaluuje své snahy. Díky této zpětné vazbě mohla vzdělávací politika poměrně rychle reagovat změnou pohledu na to, co je v rámci podpory adaptace cizinců důležité pro úspěšnost vzájemného soužití. Proto došlo před několika lety k odklonu od dvojazyčné výuky. Naopak příkladem opatření, která se ukazují jako vhodná, jsou dnes jednoznačně přípravné třídy pro děti-cizince a speciální výuka norštiny. Je nutné mít na mysli, že tato opatření by se s úspěchem nesetkávala, kdyby učitelé neměli patřičnou oporu ve zřizovatelích škol a institucích věnujících se vzdělávání dětí-cizinců, které jim poskytují vhodné vzdělání a výukové materiály pro děti-cizince.

Srovnání školní adaptace dětí-cizinců v českém a norském prostředí přineslo návrh ideálního modelu podpory školní adaptace dětí-cizinců obsahující úroveň a oblasti, v jakých lze o této podpoře uvažovat při snaze učinit podporu efektivnější. Národní modely potom vznikly díky komplexnímu výzkumnému šetření, které zahrnovalo sběr a analýzu dat v makro, mezo a mikro úrovni v českém a norském prostředí za využití čtyřkrokové metody srovnání. Právě takový postup umožnil úvahy o současném stavu či připravenosti dvou vzdělávacích systémů na podporu školní adaptace dětí-cizinců. Vytvořené modely jsou schopny tento stav graficky znázornit a poukázat na mezery a výzvy, kterým zkoumané systémy čelí. V českém prostředí jsou to především nedostatečně zpracované strategické dokumenty národní a regionální úrovně. V norském prostředí především spolupráce s rodiči-cizinci. Díky těmto zjištěním lze model dále využít i jako evaluační nástroj, který umožní usuzovat o aktuálním stavu podpory školní adaptace dětí-cizinců při dalších výzkumných či evaluačních šetřeních.

Říká se, že správný výzkum si na začátku položí jednu otázku a na konci jich má celou řadu. I když jsem se téma podpory adaptace dětí-cizinců snažila obsáhnout co nejkompaktněji, šetření odkrylo řadu otázek a oblastí, které mi vyvstaly na mysl v průběhu psaní tohoto textu a na něž jsem ve svém šetření nezískala odpověď žádnou nebo jen částečnou (ať už kvůli užšímu zaměření celého šetření, omezenému rozsahu, časové kapacitě či ostatním limitům). Tyto otázky a limity nabízejí prostor pro další zkoumání. Další směřování ve zkoumané oblasti by se proto mohlo zaměřit na pohled samotných dětí-cizinců (i jejich rodičů) a jejich vnímání podpory ve vzdělávání či identitě dětí-cizinců. Do provedeného šetření nebyli zařazeni ani vrstevníci dětí-cizinců, kteří také bezesporu hrají důležitou úlohu v procesu adaptace dětí-cizinců na nové prostředí. Zajímavé by také bylo věnovat se dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků v otázce vzdělávání dětí-cizinců, jejichž nabídka dotazovaní čeští učitelé hodnotí jako nenaplnující jejich potřeby. Přínosné by tak bylo zmapovat, jaká je celistvá nabídka dalšího vzdělávání učitelů v oblasti vzdělávání dětí-cizinců, jak se vyvíjí, jakých témat se týká apod. Další téma, které se jeví jako nosné, je popis spolupráce škol a pedagogicko-psychologických poraden v otázce vzdělávání dětí-cizinců, případně se po jistém časovém odstupu od spuštění inkluzivní reformy podívat na to, zda se změnilы podmínky tamního personálu pro oblast podpory dětí-cizinců (jejich diagnostiku a podporu učitelů v jejich vzdělávání). Ze srovnávací perspektivy by bylo zajímavé rozšířit text o příklady dalších států a jejich praxi s podporou školní adaptace dětí-cizinců.

Domnívám se však, že tato monografie přispívá českému kontextu v několika ohledech. Především tím, že mapuje aktuální stav podpory školní adaptace dětí-cizinců v českém a norském prostředí. To umožnilo ukázat mezery a výzvy obou vzdělávacích systémů ve zkoumaném tématu. Za další tím, že studie poukázala na příklady dobré praxe (přístupem českého ředitele k dané problematice a způsoby řešení problematiky v norském prostředí). Na základě těchto hlavních přínosů lze uvažovat také o praktickém dopadu výsledků tohoto textu pro vzdělávací politiku a rozšíření nabídky podpůrných opatření spolu se snahou udělat tuto podporu více systematickou a systémovou. Tím by se usnadnila nejen práce učitelů, ale také děti-cizinci by získaly kvalitnější péči a vzdělání.

Pokud dětem-cizincům poskytneme kvalitní vzdělání, mají větší šanci na to, aby se vymanily z pro cizince tradičně typického nízkého ekonomického statusu a staly se plnoprávními a užitečnými občany společnosti. Považuji proto za nutné věnovat se tématu adaptace dětí-cizinců intenzivněji, a to nejen výzkumně, ale také na úrovních tvorby vzdělávací politiky a podpory školní praxe. Pokud se děti-cizinci a jejich rodiče nebudou adaptovat na školní prostředí, nelze očekávat, že dojde k jejich integraci do společenského systému. A jestliže nedojde k integraci, můžeme očekávat, že ony negativní vlivy způsobené migrací na sebe nenechají dlouho čekat. Důležité je si uvědomit, že celková integrace je oboustranný proces, v němž první a jednoznačný krok by měl přicházet ze strany majority.